

Барчій М. старший викладач
Мукачівський державний університет
ORCID ID 0000-0002-7762-0959

Воронова О. кандидат психологічних наук
Мукачівський державний університет
ORCID ID 0000-0002-6504-240X

ОКРЕМІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ

У статті розглядається проблема дослідження особистісної і професійної зрілості особистості. Проаналізовано окремі наукові підходи вивчення особистісної та професійної зрілості майбутніх фахівців. Виділено структурні компоненти та показники особистісної зрілості. Підкреслено, що особистісна зрілість повинна розглядатись у якості функціональної компоненти професійної діяльності. Проаналізовано загальні характеристики професійно зрілої особистості: автономність, поінформованість про світ професій, уміння співвіднести інформацію зі своїми особливостями, уміння приймати рішення, уміння планувати своє професійне життя, емоційне залучення в ситуацію рішення. Підкреслено тісний зв'язок особистісної та професійної зрілості в соціономічних професіях, в яких особистісна зрілість є складовою професіоналізму.

Ключові слова: особистісна зрілість; самоактуалізація; саморегуляція; особистісне зростання; професійна підготовка.

Постановка проблеми. Реалії сучасного життя з особливою гостротою висувають вимоги до людини як до соціально зрілої, повноцінної особистості, визнають вирішальною роль суб'єкта, який здатний здійснювати соціальні зміни і змінюватися сам. Адже чим прогресивнішим є суспільство, тим досконалішу, більш зрілу особистість воно вимагає і формує для здійснення своїх завдань. З іншого боку, чим вища соціальна зрілість людей, тим швидше рухається суспільство у своєму прогресивному розвитку, тим швидше розв'язуються поставлені перед ним завдання. Дослідницький інтерес особистісної зрілості зумовлений її суттєвим впливом на самовизначення, саморозгортання, самоздійснення та самореалізацію особистості протягом її життєвого шляху.

Нині головною соціальною метою залишається соціалізація людини як члена професійної групи. Однак дослідження психологів доводять, що орієнтація тільки на розвиток професійної майстерності деформує особистість і перешкоджає істинному самоздійсненню людини. До того ж не кожна людина вміє самостійно актуалізувати свої внутрішні ресурси, стимулювати самоперетворювальну

діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розвитку особистості та досягнення нею особистісної зрілості присвячена велика кількість досліджень зарубіжних психологів (Е.Еріксон, В.Штерн, Г.Оллпорт, А.Маслоу, К.Роджерс, А.Адлер, В.Франкл, Ф.Перлз та ін.); радянських і російських учених (О.Леонт'єв, Б.Анан'єв, П.Якобсон, Л.Анциферова, О.Бодальов, Д.Леонт'єв, А.Реан, В.Максимова, А.Деркач, Б.Братусь, Д.Ельконін, Л.Божович, А.Асмолов, В.Столін, К.Абульханова-Славська, А.Петровський, Ф.Василюк); вітчизняних науковців (С.Максименко, М.Боришевський, Ю.Гільбух, Г.Дьоміна, П.Лушин, Т.Титаренко, Л.Долинська, В.Радул, О.Штепа, Л.Овсянецька, Л.Потапчук). Однак, слід зазначити недостатню вивченість та дослідження зазначеної проблеми. Отже, актуальність проблеми, її недостатнє теоретичне та емпіричне вивчення і зумовило представлене дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні основних підходів щодо особистісної і професійної зрілості особистості.

Методи дослідження. В процесі роботи був використаний теоретичний

аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел.

Виклад основного матеріалу. У словнику «Психологія» визначається, що «зрілість – найбільш тривалий період онтогенезу, який характеризується тенденцією до досягнення найвищого розвитку духовних, інтелектуальних і фізичних здібностей людської особистості. Характеристиками зрілої особистості називають: 1) розвинуте почуття відповідальності, 2) потребу в турботі про інших людей, 3) здатності до: активної участі в житті суспільства; ефективного використання своїх знань; психологічної близькості з іншою людиною; конструктивного рішення різних життєвих проблем на шляху до повноти самореалізації. Розвиток людини в період зрілості безпосередньо пов'язано з її активним включенням в сферу суспільного виробництва. Нездатність успішно включитися в неї призводить до особистісного застою, стагнації»[3]. К.О. Абульханова-Славська і Т. М. Березіна під зрілістю розуміють своєчасність особистості, яка визначає її здатність до знаходження свого способу життя. Автори вказують на притаманні для особистості оптимальний ритм життя, індивідуальні часові потенціали, які спонукають її до оволодіння природними і власними психічними можливостями. Все це дає можливість особистості вдосконалювати власні ресурси активності щодо самоідентифікації та самовдосконалення у різних формах життєдіяльності та взаємодії з навколишнім світом [1]. К. О. Абульханова-Славська визнає внутрішню детермінацію показником зрілості особистості, що характеризує її здатність керувати власним життям, продуктивно використовувати внутрішні резерви відповідно до життєвих завдань, саморегуляції життєвих процесів, використання ефективного стилю спілкування, здійснювати вплив на людей [2].

Як зазначає Г. А. Дьоміна особистісна зрілість є психологічним новоутворенням в період юності. Важливою особливістю особистісного

розвитку у зазначений період є утворення особистісного конструкту зрілості, який виявляється у почутті дорослості, готовності до функціонування в дорослому світі, самовизначенні через переоцінку системи цінностей. У цей віковий період рівень сформованості психічної і соціальної зрілості є основою для вияву особистісної зрілості [6].

На думку Т. М. Титаренко особистісна зрілість характеризує стан розвитку особистості, що виявляється у високому ступені особистісної конструктивної активності та особистісної функціональної продуктивності людини. Особистісна зрілість молоді характеризує стан розвитку особистості, якого вони досягають до завершення навчання у вузі [9].

Ю. З. Гільбух розглядає особистісну зрілість як складне структурне утворення, що включає в себе мотивацію досягнення, ставлення до свого Я (Я-концепцію), почуття громадянського обов'язку, життєву установку та здатність до психологічної близькості з іншими людьми. А. О. Реан виокремив чотири основних, базових складових особистісної зрілості: відповідальність, терпимість, саморозвиток, позитивне мислення і позитивне ставлення до світу. Л. М. Потапчук до структурних компонентів особистісної зрілості відносить: відповідальність у різних сферах життєдіяльності, емоційну зрілість, самоконтроль поведінки, самостійність, адекватність самоствердження, цілепокладання, високий рівень реалізованості подій життя. О. С. Штепа виділяє десять характеристик особистісної зрілості: синергічність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність, толерантність, відповідальність, глибинність переживань, децентрація, життєва філософія [11]. Отже, особистісна зрілість – характеристика стану розвитку особистості, що виявляється у високому ступені особистісної конструктивної активності та особистісної функціональної продуктивності людини [5].

О. О. Бодальов стверджує, що особистісна зрілість – це багатовимірний

стан людини, який ніколи не є статичним і вирізняється варіативністю і мінливістю. На становлення особистісної зрілості впливають як зовнішні умови соціалізації, так і індивідуально-психологічні особливості особистості. Важливими акмеологічними умовами є: особливості виховання у сім'ї, у школі, рівень суспільного розвитку, культурних цінностей, освіти (О. О. Бодальов, А. О. Деркач та ін.). А. О. Реан виділяє наступні акмеологічні фактори: об'єктивні (зовнішня заданість, що пов'язана з особистісним розвитком); суб'єктивні (індивідуальні передумови міри успішності розвитку особистісної зрілості: мотиви, спрямованість особистості, рівень самосвідомості, прагнення до самореалізації та ін.; міра прояву суб'єктивних факторів пояснює суб'єктивні причини, що сприяють росту особистісної зрілості); об'єктивно-суб'єктивні (організація оптимального соціального середовища для розвитку зрілої особистості).

О. С. Штепа визначає особистісну зрілість одним з критеріїв ефективності професійної діяльності. На думку Л. В. Мови, особистісна зрілість підвищує ефективність професійного розвитку майбутніх спеціалістів. О. О. Міненко обґрунтовує тезу про те, що для досягнення особистісної зрілості важливим є особистісне змінювання. Особистісна зрілість є відображенням рівня самоактуалізації особистості (Ю. Г. Долінська), забезпечує особистісну регуляцію мисленневих процесів (Н. І. Пов'якель), є особистісною передумовою здатності до фасилітаційних впливів (О. О. Кондрашихіна). Отже, особистісна зрілість – це характеристика стану розвитку особистості, якого досягають майбутні фахівці до завершення періоду їх професійної підготовки [5].

На думку Н.О. Антонової, Л. І. Рибачук психологічно зрілою людиною є особистість, яка спроможна до самовизначення, самоприйняття, саморозвитку і самореалізації [4]. Відповідно, автори до структурних компонентів особистісної зрілості

відносять: особистісну зрілість – сукупність психологічних властивостей, що обумовлюють людську автономію до самовизначення і самоприйняття власного життєвого досвіду; інтелектуальну зрілість – певні психологічні властивості, що характеризують людину як здатну до пізнання, до використання набутих знань у предметній діяльності, до логічного мислення, до рефлексії і творчості; емоційну зрілість – сукупність психологічних властивостей людини, яка здатна адекватно відчувати і саморегулювати власні емоційні прояви; соціальну зрілість – сукупність психологічних властивостей людини, яка вміє ефективно взаємодіяти з іншими суб'єктами, ґрунтуючись на гуманістичних принципах, за умови збереження власної індивідуальності [4].

Л.Г.Буряк розглядає розвиток зрілої особистості крізь призму діяльнісного підходу. Науковець характеризує «зрілість» як особливу якість особистості, яка не має жорсткої прив'язки до віку, а «є ознакою досягнення особистістю стану найвищої міри розвитку і вдосконалення» [2]. Водночас, умовою розвитку зрілої особистості є особливий тип «діяльної життєвої позиції», що виявляється в активному проникненні в життя через детермінацію ведучого типу діяльності. Таким ведучим типом діяльності визнається різнопланова діяльність, яка визначається не формальними показниками, а «тим індивідуальним смыслом, яку особистість вкладає в свою діяльність».

Особистісна зрілість повинна розглядатись у якості функціональної компоненти професійної діяльності. Це зумовлено самою специфікою професійної діяльності, особливо в сфері людинознавчих професій, оскільки вона може бути ефективною за умов, коли вирішення проблем клієнта відбувається не лише на рівні юридичної чи організаційної допомоги, а й психологічної, що обов'язково передбачає наявність особистісної зрілості професіонала.

Дослідники визначають професійну

зрілість як прояв психологічної зрілості у сфері професійної діяльності. Вона являє собою «особистісне новоутворення, що виявляється у прагненні та здатності до самовизначення й самореалізації засобами суспільно-корисної діяльності» [4]. З точки зору дослідників, професійна зрілість складається зі стійкої професійної мотивації на досягнення успіху за рахунок професійного розвитку та самовдосконалення, сформованої професійної ідентичності, з набутих професійних знань, вмінь, навичок, здібностей[4].

В.І. Цина «особистісно-професійну зрілість» майбутнього фахівця розглядає як інтегративну якість особистості, що відбиває складові її громадянської, життєво-професійної, духовної, соціальної, психологічної та мотиваційної зрілості, сформованість самості особистості й обумовлює володіння предметними, базовими та ключовими компетентностями, що визначають готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності[10]. Складовими особистісно-професійної зрілості майбутніх педагогів В. І. Цина визначає:

– громадянську зрілість: почуття громадського обов'язку, патріотизм, інтерес до суспільно-політичного життя та участь у житті суспільства, національну і планетарну свідомість;

– життєво-професійну зрілість: компетентність, креативність та ініціативність у вирішенні життєвих ситуацій, високий рівень реалізації подій життя та освітньо-професійної діяльності;

– духовну зрілість: близькість, контактність, потребу у спілкуванні, піклуванні та повагу до інших, колективізм, відкритість і доброзичливість у ставленні до людей, терпимість і толерантність, емпатію та глибинність переживань, гармонію з оточенням, розуміння сенсу життя, потребу в духовній близькості з іншими;

– соціальну зрілість: відповідальність, вимогливість до себе, скромність, гуманістичну мораль;

– психологічну зрілість: позитивне мислення, емоції, цілепокладання,

психічну автономію, переважання раціонального над емоційним, розсудливість та емоційну врівноваженість, синергетичність та автономність, наявність власної життєвої філософії;

– мотиваційну зрілість: стійкі переконання й домагання, задоволеність своїми особистісними якостями, впевненість у своїх можливостях, лідерство;

– сформованість самості особистості: самоприйняття, самостійність, самореалізацію, саморозвиток, самоконтроль, саморегуляцію, самовдосконалення, адекватну самооцінку, самоствердження.

Основними етапами формування особистісно-професійної зрілості майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі автор пропонує розглядати такі:

– етап адаптації (рання юність – 15–19 років) з формування особистісно-професійної зрілості, який передбачає активне опанування діючих на конкретних етапах і в формах професійної підготовки нормативних вимог та оволодіння формами та засобами навчально-професійної діяльності, що їм відповідають;

– етап індивідуалізації (пізня юність – 20–22 роки) – характеризується активізацією пошуку засобів і способів вираження майбутнім фахівцем своєї індивідуальності та її фіксації у навчально-професійній діяльності засобами інтенсифікації пошуку в референтному для нього освітньо-професійному просторі осіб, здатних забезпечити йому оптимальну персоналізацію;

– етап інтеграції (рання зрілість – 23–26 років) визначається потребою освітнього простору схвально прийняти та культивувати лише ті продемонстровані особистістю індивідуальні особливості, які є в ньому прийнятними і відповідають цінностям зрілої професійної діяльності, освітнім стандартам, сприяють успішній сумісній освітньо-професійній діяльності всіх учасників професійної підготовки [10].

Особистісна і професійна зрілість, як вважають науковці, є різними за своїм походженням. Особистісна зрілість є результатом розвитку самої особистості, вона виступає тією її якістю, яка організує життєвий шлях – її напрям, стратегії проходження, складну систему відносин особистості із навколишнім світом та самим собою. При цьому цей процес може мати як продуктивний, так і деструктивний характер, що утворює діалектичну єдність із переважанням продуктивних цінностей і мінімумом інфантильної поведінки і сприйняття (С.Кові, А.Маслоу, Е.Фромм). Тобто, це результат особистісного росту. Професійна зрілість виходить із переліку компетентностей спеціальності і є наслідком професіогенезу особистості, фактично є його результатом.

Таким чином, сучасні науковці вважають, що особистісна і професійна зрілість, маючи різне генетичне походження, різну структуру і функції, можуть існувати як автономні утворення. За певних умов, коли життєві плани і перспективи не включаються особистістю у її професійні плани, і відповідно не впливають на вирішення професійних задач, то вони і вибудовуються особистістю окремо від них. Як справедливо зауважують автори С.Є.Піняєва і І.В.Андрєєв, існує два класи професій за ознакою важливості тих якостей особистості, які забезпечують «професійну активність». У даному контексті можна стверджувати, що особистісна зрілість не завжди є необхідною умовою професіоналізму. Йдеться про те, що в одній групі професій домінуюче значення має високий рівень сформованості вузькоспеціалізованих навичок, а вплив окремих якостей особистості (н-д, гуманної спрямованості) на результат праці буде незначним. «Тільки у цьому випадку, людина, що досягла високого рівня інструментальної майстерності в праці, але яка ще не сформувалась як зріла особистість, може вважатися справжнім професіоналом». Інший клас професій (за типом «людина-людина») натомість характеризується тим,

що зріла особистість є умовою і невід'ємним компонентом професіоналізму [8].

Професійна зрілість активізує самопізнання, свідому саморегуляцію, визначає нові змісти професійної діяльності, стимулює професійне самовизначення й самореалізацію. Таким чином, професійна зрілість – особистісний феномен, пов'язаний із професійною активністю; відповідно, фахівець із відчуттям професійної зрілості – суб'єкт професійної діяльності.

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволяє виділити основні параметри професійної зрілості людини: автономність, поінформованість про світ професій, уміння співвіднести інформацію зі своїми особливостями, уміння приймати рішення, уміння планувати своє професійне життя, емоційне залучення в ситуацію рішення.

Загальні характеристики «професійно зрілої» особистості такі:

- виділення себе з кола оточуючих людей; уміння відокремити власні цілі від цілей батьків та інших значущих осіб;
- прагнення реалізувати бажання в практичних діях, мати глибокі знання та звички хоча б в одній галузі; загальна орієнтація на успіх; знання кроків, які необхідно зробити для придбання знань та умінь;
- прийняття на себе відповідальності за власні дії;
- наявність власного робочого досвіду, досвіду вирішення життєвих проблем; самостійний досвід щодо планування власних вчинків, сильних справ, власний час тощо.
- уміння прогнозувати професійне зростання; однорідність професійних переваг протягом тривалого часу;
- ініціатива й винахідливість у реалізації можливостей; власна активність в одержанні інформації й виборі професійного шляху;
- рівень реалізму в прийнятті кар'єрних рішень.

Отже, професійна зрілість фахівця формується в процесі підготовки у ЗВО й поєднує готовність до безперервного

професійного вдосконалення, професійну культуру, особистісно-професійну активність, усвідомлення соціальної значущості професійної діяльності й ціннісне ставлення до професії, себе, інших людей й світу в цілому, пошук і знаходження в професії власного особистісного сенсу [7]. Автор зазначає, що особистісний соціально-психологічний простір людини індивідуалізує професійну зрілість особистості. Вказується на взаємний зв'язок дефініцій «професійна зрілість» та «соціально-психологічний простір» у значенні набуття особистістю власних цінностей та сенсу професійної діяльності. Отже, робиться висновок про те, що професійна зрілість являє собою особистісний феномен, який тісно пов'язаний із соціально-психологічним простором та професійною самоідентифікацією особистості [7]. Професійна зрілість, як особливий вид категорії «зрілість», є психологічною категорією, що, з одного боку, передбачає гармонійну соціалізацію особистості через засвоєння інтегративного психологічного знання, а з іншого – соціально-психологічний результат, що виникає у процесі взаємодії соціального середовища і цілісного професійного розвитку особистості. Вона відображає рівень підготовленості студента-випускника до самореалізації у професійній діяльності соціономічного напрямку, до виконання нормативно функціональних обов'язків на високому рівні з урахуванням багатопрофільності, багатомірності та багатофункціональності.

Розділяємо думку Т. В. Комар, що у такому контексті особистісна зрілість є компонентом професійної зрілості, що визначає інтегративні якості студента, які формуються у спеціально організованому психолого-педагогічному освітньому процесі на базі наявних стійких особистісних властивостей суб'єкта

(інтерес до професійної діяльності, орієнтація на соціономічний напрям, мотивація до професійної діяльності), їх актуалізація, розвиток та усвідомлення у процесі засвоєння психологічного знання визначають цілеспрямованість психолого-педагогічного освітнього процесу на розвиток особистісних якостей до рівня зрілості. Процес розвитку особистісних якостей до рівня вищих досягнень передбачає поетапне сходження особистості від рівня засвоєння, усвідомлення до рівня оцінки, самооцінки, корекції, рефлексії особистісних якостей, що проявляються, як індивідуальна позиція спеціаліста соціономічного напрямку, що формується на базі інтегральних характеристик особистості студента-випускника.

Отже, підкреслює Т. В. Комар, результативність розвитку окресленого компонента зводиться до сформованості особистісної стратегії, орієнтованої на самореалізацію, саморозвиток, а також на постійне особистісне самовдосконалення. Процес розвитку особистісної зрілості розглядають як компонент цілісного розвитку особистості студента, його ціннісних орієнтацій, спрямованості особистості на здійснення професійної діяльності та мотивів професійної діяльності. Особистісна зрілість відображає базові інтегративні характеристики людини: професійна самосвідомість, самооцінка, самоактуалізація, самовираження, саморегуляція, самовдосконалення, самовираження, усвідомлення цінностей, що визначають рівень її розвитку.

Подальша перспектива вивчення полягає у більш ґрунтовному теоретичному і практичному дослідженні умов розвитку професійно значущих характеристик особистісної зрілості майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Абульханова К.А. Время личности и время жизни / К.А. Абульханова, Т.Н. Березина. – СПб. Алетей, 2001. – 304 с.
2. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 298 с.
3. Білодіда І. К Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства; К.: Наук. думка. – Т. 3., 1972. – 708 с.

Питання психології

4. Брантова Ф. С. Представления о психологически зрелой личности в сознании людей разного возраста : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Фатимет Султановна Брантова – М., 2011. – 247 с.
5. Дідик Н. М. Професійно значущі характеристики особистісної зрілості майбутніх психологів : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Наталія Михайлівна Дідик. – Київ, 2013. – 187 с.
6. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості формування та активізації особистісної зрілості / Г. А. Дьоміна // Практична психологія та соціальна робота, 2006. – №5. – С. 24 – 31.
7. Комар Т. В. Професійна зрілість особистості у її соціально-психологічному просторі // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер.: Педагогічні та психологічні науки. 2014. № 2. С. 287–299.
8. Пиняева С.Е., Андреев И.В. Личностное и профессиональное развитие в период зрелости / С. Е. Пиняева, И. В. Андреев. [Электронный реурс]. Режим доступа [www.: library.by/portalus](http://www.library.by/portalus).
9. Титаренко Т. М. Ранняя молодість: проблеми смислоутворення, подальше професійне й життєве самовизначення / Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – Вид. 2-е. – К.: Либідь, 2001. – 150 с.
10. Цина В. І. Моделювання процесу формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів в умовах ВНЗ. / В. І. Цина. – Молодь і ринок. 2014. No 10. С. 61–66.
11. Штепа О. С. Диспозиційна модель особистісної зрілості : дис.... кандидата психол. наук : 19.00.05 / Олена Станіславівна Штепа. – Львів, 2003. – 146 с.

References

1. Abulhanova K.A. Vremya lichnosti i vremya zhizni / K.A. Abulhanova, T.N. Berezina. – SPb. Aletejya, 2001. – 304 s.
2. Abulhanova-Slavskaya K.A. Strategiya zhizni. / K.A. Abulhanova-Slavskaya. – M.: Mysl, 1991. – 298 s.
3. Bilodida I. K Slovník ukrajinskoyi movi : v 11 t. / AN URSR, In-t movoznavstva; K.: Nauk. dumka. – T. 3., 1972. – 708 s.
4. Brantova F. S. Predstavleniya o psihologicheski zreloy lichnosti v soznanii lyudej raznogo vozrasta : dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.01 / Fatimet Sultanovna Brantova – M., 2011. – 247 s.
5. Didik N. M. Profesijno znachushi harakteristiki osobistisnoyi zrilosti majbutnih psihologiv : dis. ... kandidata psihol. nauk : 19.00.07 / Nataliya Mihajlivna Didik. – Kiyiv, 2013. – 187 s.
6. Domina G. A. Psihologichni osoblivosti formuvannya ta aktivizaciyi osobistisnoyi zrilosti / G. A. Domina // Praktichna psihologiya ta socialna robota, 2006. – №5. – S. 24 – 31.
7. Komar T. V. Profesijna zrilist osobistosti u yiyi socialno-psihologichnomu prostori // Zbirnik naukovih prac Nacionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prikordonnoyi sluzhbi Ukrayini. Ser.: Pedagogichni ta psihologichni nauki. 2014. № 2. S. 287–299.
8. Pinyaeva S.E., Andreev I.V. Lichnostnoe i professionalnoe razvitie v period zrelosti / S. E. Pinyaeva, I. V. Andreev. [Elektronnij reurs]. Rezhim dostupu [www.: library.by/portalus](http://www.library.by/portalus).
9. Titarenko T. M. Rannya molodist: problemi smisloutvorennya, podalshe profesijne j zhittyve samoviznachennya / Osnovi praktichnoyi psihologiyi / V. Panok, T. Titarenko, N. Chepelyeva ta in. – Vid. 2-e. – K.: Libid, 2001. – 150 s.
10. Cina V. I. Modelyuvannya procesu formuvannya osobistisno profesijnoyi zrilosti majbutnih pedagogiv v umovah VNZ. / V. I. Cina. – Molod i rinok. 2014. No 10. S. 61–66.
11. Shtepa O. S. Dispozicijna model osobistisnoyi zrilosti : dis.... kandidata psihol. nauk : 19.00.05 / Olena Stanislavivna Shtepa. – Lviv, 2003. – 146 s.

Резюме

*Барчий М. старший преподаватель
Мукачевский государственный университет
Воронова О. кандидат психологических наук,
старший преподаватель
Мукачевский государственный университет*

ОТДЕЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЛИЧНОСТНОЙ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ

В статье рассматривается проблема исследования личностной и профессиональной

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>